VÝSKUM TYPOV VZŤAHOVEJ VÄZBY DOSPELÝCH A ICH VPLYVU NA VZNIK OVLÁDAJÚCEHO SPRÁVANIA V PARTNERSKÝCH VZŤAHOCH

1. Úvod

1.1 Teória vzťahovej väzby

Teórie vo vývinovej psychológii sa zaoberajú determinantami vývinu dieťaťa, ako aj jeho vplyvom na ďalší vývin človeka. Jednou z takýchto teórií je teória vzťahovej väzby, ktorú sformuloval britský psychiater a psychoanalytik John Bowlby. Domnieval, že na vývin dieťaťa silne vplýva väzba medzi dieťaťom a matkou alebo osobou, ktorá sa oň primárne stará (ďalej pod spoločným názvom „opatrovateľ"). Táto teória definuje väzbu ako trvalú skúsenosť psychologického prepojenia medzi ľudskými bytosťami (Bowlby, 1969). Bowlby tvrdil, že deti sa rodia s predispozíciou vytvárať si väzby so svojimi opatrovateľmi; hľadajú v tesnej blízkosti opatrovateľa, ktorý im môže poskytnúť istotu a bezpečie, čím zvyšuje ich šance na prežitie. Predpokladá sa, že tieto typy vzťahových väzieb zohrávajú dôležitú úlohu nielen v detstve, ale aj v dospelosti, kde kvalita vzťahovej väzby medzi rodičom a dieťaťom je významným prediktorom ďalšieho sociálneho a emocionálneho vývinu dieťaťa.

1.2 Typy vzťahových väzieb

Mary Ainsworth na základe svojho experimentu známeho ako tzv. Test neznámej situácie (z ang. Strange Situation Test) identifikovala 3 typy vzťahových väzieb/pripútania sa, ktoré si dieťa vytvorí v rannom detstve: bezpečný, neistý vyhýbavý a neistý ambivalentný (úzkostný) typ. Neskôr bol pridaný štvrtý typ vzťahovej väzby, a to dezorganizovaný typ (Main a Solomon, 1990).

Bezpečná vzťahová väzba
Predpokladom pre vytvorenie bezpečnej vzťahovej väzby je, aby osoba starajúca sa o dieťa dostatočne citlivo vnímala a reagovala na potreby dieťaťa. Takáto väzba poskytuje dieťaťu potrebnú istotu, oporu ako aj zdravú slobodu pre objavovanie sveta. Je základom pre budúce emocionálne a sociálne zdravie dieťaťa, pre rozvoj osobnosti a tvorbu zdravých vzťahov.

Neistá vyhýbavá väzba
Predpokladom pre vznik tejto patologickej väzby môže byť napr. nedostatočný kontakt matky s dieťaťom, nedostatočné reagovanie na jeho potreba, nedostatočná komunikácia s ním. Dieťa môže na matku reagovať tak, že na jednej strane prejavuje potrebu vzťahovej väzby, na druhej

strane sa chce väzbe vyhnúť. Prežíva silný stres, pretože nemá istotu v blízkom vzťahu.

Neistá úzkostná väzba
Vzniká ako dôsledok nepredvídateľného správania matky k dieťaťu, ktorá niekedy reaguje na potreby dieťaťa a napĺňa ich, inokedy ich ignoruje a dieťa zanedbáva alebo sa správa odmietavo. Dieťa s touto vzťahovou väzbou reaguje na odchod matky silným, zúfalým plačom, býva zmätené, ustráchané a neisté.

Rôzne štúdie skúmali mechanizmy spájajúce daný typ vzťahovej väzby a poruchy osobnosti, aby pochopili, ako interpersonálne problémy počas vývoja prispievajú k patológii osobnosti (Lyddon a Sherry, 2001). Poruchy osobnosti sú hlboko zakorenené vzorce správania, ktoré sa značne odchyľujú od kultúrnych očakávaní a môžu byť pre jednotlivcov veľmi problematické v ich medziľudských vzťahoch alebo fungovaní v spoločnosti (APA, 2013). Množstvo literatúry ilustrovalo, že napr. deti s neistou vzťahovou väzbou, najmä dezorganizované, majú tendenciu ovládajúceho správania vo vzťahoch, aby si tak regulovali ich neistotu tým, že urobia druhú osobu podriadenou alebo závislou (Hollidge a Hollidge, 2016)

Najmä dezorganizovaný typ vzťahovej väzby sa spája s mnohými poruchami osobnosti, napr. s hraničnou poruchou osobnosti (BPD, z ang. Borderline Personality Disorder), ktorá sa vyznačuje nestabilitou v medziľudských vzťahoch, s ťažkosťami so sebaidentitou, impulzívnosťou a reguláciou nálady. U jedincov s neistou vyhýbavou väzbou je pravdepodobnejšie, že sa u nich vyvinú poruchy osobnosti ako je schizoidná porucha, ktorá často zahŕňa ťažkosti s dôverou v ostatných a udržiavaním blízkych vzťahov. Naproti tomu u ľudí s neistou úzkostnou väzbou je väčšia pravdepodobnosť, že sa u nich vyvinú poruchy osobnosti, ktoré zahŕňajú núdzu a závislosť, ako je histriónska alebo závislá porucha osobnosti.

2. Výskumná štúdia

2.1. Cieľ a hypotézy

V júni roku 2021 sa uskutočnila výskumná štúdia, ktorá vychádzala z teórie vzťahových väzieb. Jej cieľom bolo zistiť vplyv jednotlivých typov vzťahovej väzby dospelých na vznik ovládajúceho správania v ich partnerských vzťahoch.

Na zistenie súvislosti medzi štýlom vzťahovej väzby a správaním v partnerských vzťahoch dospelých boli sformulované nasledujúce

hypotézy. Prvou hypotézou bolo, že toto správanie sa bude prejavovať u účastníkov s dezorganizovanou väzbou. Táto hypotéza bola navrhnutá na základe dôkazov, že dezorganizované deti majú tendenciu ovládajúcich – starostlivých vzťahov voči svojim opatrovateľom. Cieľom súčasnej štúdie bolo rozšíriť toto zistenie na nový kontext romantických vzťahov dospelých, kde je systém starostlivosti obojstranný. Funkčná starostlivosť v rámci romantických vzťahov je charakterizovaná uvedomením si správania partnerskej väzby a schopnosťou empatie reagovať na ich núdzové signály. Keď je však tento systém nefunkčný, jednotlivci môžu byť buď príliš, alebo nedostatočne citliví na potreby partnera; oboje môže mať dôsledky na kvalitu vzťahu.

V druhej hypotéze sa predpokladalo, že u účastníkov s dezorganizovaným typom bude prevládať ovládajúce trestné správanie. Táto hypotéza vychádzala zo predchádzajúcich štúdií, že dezorganizované deti sa s väčšou pravdepodobnosťou zapájajú do ovládajúceho trestného správania, aby riadili svoje interakcie so svojimi opatrovateľmi (Lyons-Ruth, 2007).

Treťou hypotézou bolo, že účastníci s neistým vyhýbavým typom vzťahovej väzby majú tendenciu ovládajúceho trestného správania vo vzťahoch. Vychádza zo zistení, že jedinci s neistou vyhýbavou väzbou by využívali konkurenčnejšie správanie pri hľadaní sociálnej dominancie a agresívne antisociálne správanie (Troy a Sroufe, 1987)

Posledná hypotéza v tejto štúdii bola, že účastníci s neistým typom úzkostnej väzby vykazujú kompulzívne opatrovateľské správanie v romantických vzťahoch. Dôvodom tejto bola predtým identifikovaná súvislosť medzi neistou úzkostnou väzbou a histriónskou alebo závislou poruchou osobnosti, ktoré sú charakterizované núdzou a nadmernou závislosťou od iných.

2.2 Metódy

Do výskumnej štúdie sa zapojilo 149 dospelých žijúcich v Spojenom kráľovstve vo veku od 18 do 77 rokov, z toho 118 žien a 31 mužov. Účastníci odpovedali anonymne na 4 online dotazníky. Boli požiadaní, aby na každú otázku odpovedali použitím Likertovej škály, v rámci ich súčasného alebo posledného partnerského vzťahu.

Prvým dotazníkom bol dotazník Relationship Structures (ECR-RS), na meranie bezpečnosti v rámci vzťahovej väzby dospelých poskytujúce skóre Neistý úzkostlivý a Neistý vyhýbavý. Pozostával z 9 položiek, ktoré vyžadovali odpoveď na 7-bodovej Likertovej škále, aby sa ukázalo, do akej miery účastníci súhlasia alebo nesúhlasia s každým výrokom od 1 (úplne nesúhlasím) po 7 (úplne súhlasím). Bola zodpovedaná iba vo vzťahu k romantickým partnerom, a nie naprieč rôznymi typmi vzťahov.

Druhým dotazníkovým meraním bola 9-položková škála Adult Disorganized Attachment scale (ADA), ktorá bola použitá na meranie dezorganizovanej väzby v romantických vzťahoch dospelých. Pre každú položku sa vyžaduje odpoveď na 7-bodovej Likertovej škále, ktorá ukazuje,

do akej miery účastníci súhlasia s každým tvrdením od 1 (úplne nesúhlasím) po 7 (úplne súhlasím).

Na meranie ovládajúceho trestného správania sa použil 29-položkový dotazník Buss Perry Aggression Questionnaire; obsahuje štyri subškály, merajúce fyzickú agresivitu, verbálnu agresiu, hnev a nepriateľstvo. Odpovede sa merajú pomocou 5-bodovej Likertovej škály, aby sa určilo, aké charakteristické sú jednotlivé výroky pri opise účastníka od 1 (pre mňa mimoriadne netypické) po 5 (pre mňa mimoriadne charakteristické).

Nakoniec boli na meranie prístupu dospelých k starostlivosti vo vzťahoch použité subškály ovládajúca starostlivosť a kompulzívna starostlivosť z 32-položkového dotazníka starostlivosti. Tieto konštrukty boli merané prostredníctvom odozvy 6-bodovej Likertovej škály, na ktorej účastníci uviedli, ako opisné boli jednotlivé výroky o nich v rozsahu od 1 (vôbec nie o mne) po 6 (veľmi opisné o mne).

2.3 Výsledky

Výsledky ukázali, že účastníci s prevládajúcou dezorganizovanou väzbou, mali väčšiu pravdepodobnosť, že v partnerských vzťahoch budú používať ovládajúce-trestné správanie, čím sa potvrdila druhá hypotéza. Okrem toho účastníci, ktorí uviedli neistý-úzkostný typ väzby, mali väčšiu pravdepodobnosť na vznik ovládajúco-trestného správania ako aj kompulzívne-opatrovateľského správania v partnerských vzťahoch.

3. Záver

Ako preukázali výsledky uvedeného výskumu, existuje súvislosť medzi nezdravými typmi vzťahových väzieb, vytváraných predovšetkým počas skorého ranného vývinu a určitým patologickým správaním v partnerských vzťahoch.
Dezorganizovaná väzba je vo všeobecnosti výsledkom nepriaznivých skúseností v ranom detstve, ako je trauma alebo zanedbávanie. Zatiaľ čo mnohé štúdie ukázali, že nepriaznivé detské skúsenosti a dezorganizovaná väzba sú rizikovými faktormi pre BPD, mechanizmy spájajúce detské skúsenosti a rozvoj BPD v dospelosti ešte neboli úplne identifikované.

Myslím si, že výsledky podobných štúdií by mohli slúžiť ako cesta ako ďalej skúmať súvislosť medzi nepriaznivými skúsenosťami z detstva a psychopatológiou.

Identifikácia týchto vzorcov správania vo vzťahoch a jednotlivcov, ktorí sú vystavení vyššiemu riziku, že sa do nich zapoja, by mohla pomôcť pri budúcich intervenciách v záujme podpory zdravých medziľudských vzťahov.

Okrem toho asociácie so štýlom väzby môžu pomôcť vysvetliť niektoré mechanizmy, ktoré prispievajú k rozvoju porúch osobnosti. V budúcnosti by tieto poznatky mohli pomôcť pochopiť hraničnú poruchu osobnosti, pretože trajektória od štýlu pripútania k neskoršej diagnóze BDP ešte nie je úplne pochopená.

4. Použitá literatúra

Gilbert MC, Blakey R. (2021). Exploring How UK Adults' Attachment Style in Romantic Relationships Affects Engagement in Controlling Behaviours. Front Psychol. 12: 649868

Bowlby J. (1969). Attachment and Loss.*3 (1)*. London: Random House

Bowlby J. (1973). Attachment and Loss: Volume II: Separation, Anxiety and Anger. London: The Hogarth Press and the Institute of Psycho-Analysis. 1– 429.

Ainsworth M. D. S., Wittig B. A., Foss B. M. (1969). Attachment and exploratory behavior of one-olds in a strange situation, in *Determinants of Infant Behavior*, ed Foss B. M., 113–136

Main M., Solomon J. (1990). Procedures for identifying infants as disorganized/disoriented during the Ainsworth strange situation, in *Attachment in the Preschool Years: Theory, Research, and Intervention*, eds Greenberg M. T., Cicchetti D. &, Cummings E. M. (Chicago: University of Chicago Press;), 121–160

Lyddon W. J., Sherry A. (2001). Developmental personality styles: an attachment theory conceptualization of personality disorders. *J. Counsell. Dev.* 79, 405–414

American Psychiatric Association.(2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*, 5th

Hollidge C. F., Hollidge E. O. (2016). Seeking security in the face of fear: the disorganized dilemma. *Psychoanal. Soc. Work* 23, 130–144

Lyons-Ruth K. (2007). The interface between attachment and intersubjectivity: perspective from the longitudinal study of disorganized attachment. *Psychoanal. Inquiry* 26, 595–616
Troy M., Sroufe L. A. (1987). Victimization among preschoolers: role of attachment relationship history. *J. Am. Acad. Child Adolesc. Psychiatry* 26, 166–172